

องค์ความรู้ที่ ๓ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ ก็คือ สถานที่จัดเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารของราชการและจัดให้มีการบริการข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้ประชาชน เข้าตรวจสอบได้ ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ

๑. เป็นสถานที่ซึ่งหน่วยงานภาครัฐได้มีการรวบรวมข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้ประชาชนเข้าตรวจสอบ
๒. เป็นการให้บริการข้อมูลข่าวสารของราชการที่แสดงให้เห็นถึงการเปิดเผยหรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของราชการเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้น
๓. เป็นกระบวนการที่หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการเพื่อส่งเสริมสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการและการตรวจสอบในด้านข้อมูลข่าวสารของราชการ
๔. เป็นการพัฒนาระบบและกลไกการจัดการข้อมูลข่าวสารของราชการเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และการเสริมสร้างความโปร่งใสด้านข้อมูลข่าวสารของประชาชน

ในการจัดให้ประชาชนเข้าตรวจสอบได้นั้น ได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิขอสำเนาหรือสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้องได้ด้วย ในการนี้ หน่วยงานภาครัฐอาจกำหนดหลักเกณฑ์เรียกค่าธรรมเนียมได้ เพราะการได้สำเนาเป็นประโยชน์เฉพาะตัวของประชาชนแต่ละคน แต่การเรียกค่าธรรมเนียมหน่วยงานภาครัฐต้องเก็บในอัตราที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการกำหนดไว้ หากเก็บในอัตราที่สูงกว่าจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารฯ ก่อนและต้องคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยประกอบด้วย

หน่วยงานภาครัฐประเภทใดจะต้องจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ

หน่วยงานของรัฐที่ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารของราชการตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ (มาตรา ๔) จะต้องจัดให้มีข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ประชาชนเข้าตรวจสอบ หรือจะต้องดำเนินการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ ประกอบด้วย

- ๑) ราชการส่วนกลาง
- ๒) ราชการส่วนภูมิภาค
- ๓) ราชการส่วนท้องถิ่น
- ๔) รัฐวิสาหกิจ
- ๕) ส่วนราชการสังกัดรัฐสภา อันได้แก่ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาและสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- ๖) ศาลเฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นการใช้อำนาจตุลาการโดยตรงของศาล ที่การเปิดเผยเป็นไปตามกฎหมายวิธีการพิจารณาความต่าง ๆ โดยตรงอยู่แล้ว
- ๗) องค์การควบคุมการประกอบวิชาชีพ ซึ่งบางองค์กรแม้เป็นองค์กรของเอกชน แต่เมื่อมีการใช้อำนาจของรัฐก็ต้องอยู่ในบังคับของหลักความโปร่งใсыังเดียวกัน เช่น สภานายความ แพทยสภา เป็นต้น
- ๘) หน่วยงานอิสระของรัฐ ได้แก่ หน่วยงานในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากรูปแบบปกติในข้อ ๑ - ๔ ข้างต้น เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์

๙) หน่วยงานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ เพื่อความสมบูรณ์ที่เพิ่มเติมได้ภายหลัง แต่โดยหลักการคือ ต้องเป็นหน่วยงานในภาครัฐหรือใช้อำนาจรัฐ

โดยเบื้องต้นคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (กขร.) ได้กำหนดให้ “หน่วยงานของรัฐที่เป็นนิติบุคคลจะต้องจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการของหน่วยงานขึ้น” เพื่อไม่ให้เป็นการของหน่วยงานของรัฐทั้งในด้านบุคลากร สถานที่ กระบวนการดำเนินการ และงบประมาณ ซึ่งหมายถึงว่าหน่วยงานของรัฐที่เป็นราชการส่วนกลาง หน่วยงานอื่น ๆ เทียบเท่ากรม หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา เป็นต้น มีหน้าที่จัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการตามหลักการและประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารและการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดสถานที่ การจัดเก็บข้อมูลข่าวสารตามที่กฎหมายกำหนด การจัดทำดัชนี การอำนวยความสะดวกในการค้นหาข้อมูลข่าวสาร การให้สำเนาเอกสาร รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางการเผยแพร่ต่าง ๆ เช่น ทางเว็บไซต์ของหน่วยงาน ป้ายประกาศ วิทยุชุมชน เป็นต้น จึงเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมาย

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการของหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่อย่างไร

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ เป็นเสมือนประตูเข้าสู่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้น จึงมีหน้าที่ในการให้บริการข้อมูลข่าวสารของราชการแก่ประชาชนที่เข้ามาศึกษา ตรวจสอบ คั่นคว้า ขอสำเนาข้อมูลข่าวสารหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของราชการเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่กฎหมายกำหนดโดยมีหน้าที่ดังนี้

๑) จัดแฟ้มข้อมูลข่าวสารตามมาตรา ๗ และ ๙ (๑) - (๘) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ และข้อมูลข่าวสารตามประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ ของหน่วยงาน เพื่อให้ประชาชนเข้าศึกษา ตรวจสอบ คั่นคว้า และขอสำเนาตามความสนใจหรือเป็นประโยชน์ต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของภาคประชาชน

๒) จัดทำดัชนีรายการข้อมูลข่าวสารหรือบัญชีซึ่งมีความละเอียดเพียงพอเพื่อให้ประชาชนเข้าใจในวิธีการค้นหาข้อมูลข่าวสารของราชการโดยสะดวก หรือเพื่อให้ประชาชนสามารถค้นหาข้อมูลข่าวสารของราชการได้ด้วยตนเอง

๓) การจัดทำระเบียบในการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารของราชการ เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของการเข้าใช้บริการหรือเพื่อความปลอดภัยของข้อมูลข่าวสารของราชการ เช่น การจัดทำสมุด ลงทะเบียนสำหรับผู้มาขอตรวจสอบข้อมูลข่าวสารของหน่วยงาน เป็นต้น

๔) การให้สำเนาเอกสารหรือรับรองความถูกต้องของสำเนา การแจ้งนัดหมาย และให้สำเนาข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนผู้มาขอข้อมูลข่าวสารตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือมีที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงาน

๕) การส่งคำขอไปยังส่วนงานเจ้าของข้อมูลข่าวสารหรือเจ้าของเรื่องพิจารณา และการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ในกรณีที่ประชาชนขอข้อมูลข่าวสารของราชการตามมาตราอื่น ๆ ที่ไม่มีในศูนย์ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานนั้น

๖) การแนะนำประชาชนผู้มาขอข้อมูลข่าวสารให้ไปสืบค้นหรือค้นหาข้อมูลข่าวสาร ณ หน่วยงานอื่น กรณีมีการขอข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง (มาตรา ๑๒)

๗) การประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ในการพัฒนาปรับปรุงข้อมูลข่าวสารของราชการ

๘) การปรับปรุงข้อมูลข่าวสารที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการให้เหมาะสมกับกระบวนการทำงานของหน่วยงาน

๙) พัฒนาช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของราชการให้เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป

๑๐) พัฒนาระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารของราชการแก่ภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงานของรัฐมีแนวทางในการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างไร

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ และประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการในเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของราชการไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้กำหนดเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารไว้ ๔ ประการ ประกอบด้วย

๔ คู่มือ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ

๑) สถานที่ เพื่อนำข้อมูลข่าวสารของราชการมาจัดไว้เพื่อให้ประชาชนเข้าตรวจดู

๒) การจัดทำดัชนี เพื่อแสดงรายการข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานรวบรวมไว้

๓) ข้อมูลข่าวสารที่นำมาแสดงอย่างน้อยตามมาตรา ๗ และ ๙ ตั้งแต่ (๑) - (๘)

๔) ระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้บริการและการเข้าตรวจดูข้อมูลข่าวสารของประชาชน

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการจัดตั้งและพัฒนาสถานที่ของศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร การนำข้อมูลข่าวสารมาจัดแสดงและการกำหนดให้มีระเบียบปฏิบัติในการสืบค้นข้อมูลเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยของข้อมูลข่าวสารการมอบหมายเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดูแลและพัฒนาศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการสืบค้นข้อมูลและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้เป็นที่รับทราบโดยทั่วถึง ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีแนวทางในการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ ดังนี้

สถานที่ตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ

สถานที่ตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ ควรเป็นสถานที่ที่สามารถพบเห็นได้ง่าย มีความเป็นสัดส่วน และสะดวกต่อการเข้าไปตรวจดูข้อมูลข่าวสารของประชาชน โดยมีลักษณะและการดำเนินการที่สำคัญดังนี้

๑) จัดสถานที่ให้เป็นสัดส่วน โดยจัดเป็นห้องใดห้องหนึ่งของสำนักงานหรือหน่วยงานที่สามารถพบเห็นได้ง่ายหรือจัดไว้ในห้องสมุดของหน่วยงานก็ได้ ในกรณีที่หน่วยงานมีพื้นที่น้อยไม่สามารถจัดเป็นห้องเฉพาะของศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการได้ ควรจัดเป็นมุมหนึ่งของห้องภายในสำนักงานนั้น โดยคำนึงถึงความเป็นสัดส่วนและเหมาะสมต่อการตรวจดูข้อมูลข่าวสารของประชาชนและถ้าไม่สามารถเก็บข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานไว้ได้ทั้งหมดในที่เดียวกันก็สามารถแยกเก็บไว้ต่างหากได้ แต่จะต้องมีป้ายแสดงว่าข้อมูลข่าวสารที่แยกเก็บนั้นเก็บอยู่ที่ใด และต้องมีการจัดทำดัชนีหรือบัญชีรายการข้อมูลข่าวสารที่เก็บแยกแสดงไว้ด้วย ยกเว้นกรณีจำเป็นจริง ๆ ก็สามารถไปจัดตั้งที่อื่นซึ่งเป็นสถานที่ใกล้เคียงได้

๒) สถานที่ตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการ ควรเป็นบริเวณที่ประชาชนพบเห็นได้ง่าย มีวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล หรือใช้บริการได้อย่างเหมาะสม เช่น การจัดตั้งอยู่ด้านหน้าและชั้นล่างของสำนักงาน เป็นต้น

๓) จัดทำป้ายชื่อ “ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของ (ชื่อหน่วยงาน)” ติดไว้ให้เห็นชัดเจน หรือทำแผนผังแสดง ที่ตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารไว้หน้าสำนักงาน ซึ่งจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มาสืบค้นข้อมูล

๔) จัดให้มีสถานที่เชื่อมโยงระหว่างห้องศูนย์ข้อมูลข่าวสารกับห้องเทคโนโลยีสารสนเทศหรือ ห้องประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน เพื่อเอื้อต่อการติดต่อสอบถามและการสืบค้นข้อมูลข่าวสารของประชาชน

๕) พัฒนาปรับปรุงสถานที่ตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการให้มีความสวยงามเหมาะสมต่อการสืบค้น ข้อมูลและการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะการจัดทำป้ายข้อมูลประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนเข้าใช้ บริการได้ตามความเหมาะสม